

Јелена Шајиновић-Новаковић¹

Филолошки факултет, Бања Лука

УВОЂЕЊЕ НОВИХ РЕФЕРЕНАТА У ДИСКУРС

Сажетак: *Циљ овог рада је да покаже могуће начине увођења нових референата у писани и говорни дискурс на материјалу енглеског и српског језика. У раду ће се разматрати и фактори који утичу на увођење референата у појединим типовима дискурса. Полазимо од тврдње да (не)познавање референта, компетенција говорника/саговорника, као и намјера комуникације утичу на начин на који се првенствено успоставља, али и одржава референција. При томе, нека референцијална средства се подједнако користе и у писаном и говорном дискурсу, док су нека друга типична само за говорни дискурс.*

Кључне ријечи: *нови референти, увођење, референција, енглески језик, српски језик.*

Увод

Сваки пут када говорно лице жели да помене неки референт оно то чини према правилима која су дио језичког система (Kibrik & Gruning, 2005:162). Граматички гледано, на располагању има низ опција које укључују лична имена, одређене именске синтагме, личне и показне замјенице или сличне референцијалне изразе. За коју опцију од поменутих ће се говорно лице определијелити зависи од различитих фактора, првенствено од типа дискурса у коме успоставља референцију, личних карактеристика и образовања, карактеристика саговорника, његове лингвистичке компетенције и општег знања. Поменуте факторе Савић (2000:52) дијели на субјективне и објективне. Под субјективним подразумева: 1) друштвено-економске чиниоце (занимање, образовање, друштвени и социјални положај говорног лица; 2) психолошке особине говорног лица (карактер, темперамент); 3) говорничково расположење у тренутку говора; 4) говорничкову животну доб, док објективни укључују: 1) облик говора (писмени или усмени); 2) вид говора

¹ jelena.sajinovic-novakovic@ff.unibl.org

(монолог, дијалог); 3) врста комуникације (приватна, званична); 4) говорни жанр (предавање, учешће у дискусији); 5) подручје друштвене дјелатности у чијим се оквирима комуницира. Сви они утичу на избор референцијалног средства, неки у мањој, а неки у већој мјери.

Упућивање на исти ентитет може, а и не мора нужно да се успостави истим референцијалним средствима у писаној и говорној комуникацији. Ако на примјер говорно лице има намјеру да упути на бившег предсједника Сједињених Држава, онда на располагању има мноштво израза којима потенцијално може да упути на жељени референт. Употријеби ли именску фразу са личним именом *Барак Обама*, чија „семантичка вриједност“ „лежи у самом референту“ (Devitt, 2004:585), онда је употријебио израз чија је „примарна функција да уводи ентитете у дискурс“ (Gordon & Hendrick, 1998:390). У експресивностилском смислу, изабрао је неутралан референцијални израз што је уједно и најнедвосмисленији начин упућивања на живе референте у оба типа дискурса.

Међутим, говорно лице може да користи и неку другу именску синтагму која кореференцијално упућује на исти јединствени референт као на примјер *Food Stamp President Barry* или *Barry O'Bomber*. У том случају користи емоционално обојене именске синтагме. Да би испуниле своју референцијалну улогу, говорник пред собом треба да има слушаоце истомисљенике. Уколико говорно лице користи именску фразу *Barry O'Bomber* као референцијални израз за увођење референта у дискурс, онда треба да буде потпуно сигуран у лингвистичке и когнитивне компетенције свога саговорника или својих саговорника, односно њихову способност да препознају о којем је референту ријеч пошто приликом увођења новог референта у дискурс, говорно лице мора да се држи правила за увођење новог референта, односно да употријеби онај израз који ће допринијети идентификацији жељеног референта.

Методологија

Овај рад настао је као дио већег истраживања из области референције и референцијалног континуитета изведеног на већем корпусном материјалу. Као корпусни материјал кориштене су наративне форме (приповијетке, бајке, биографије) писане на енглеском и српском језику и транскрипти говора на два језика. Више података о корпусу

налази се у одјељку Извори. У раду је кориштена компаративна метода којом се настојало утврдити да ли постоје сличности у начину успостављања референције у говорном и писаном језику, али и између два језика.

Резултати

Погрешно би било тврдити да су лична имена једини референцијални изрази који се користе за прво помињање референта. Ипак, у писаном дискурсу представљају најчешћи начин за увођење нових референата, углавном живих (1), али и једне врсте неживих референата у ономастици означених као топоними (2):

1. *Гала Митровић*, девојка ижвакане плаве косе, једнога јутра натаче своја три Прстена ... (ЦР, стр. 5)²
2. His name was Mr. Pirzada, and he came from *Dacca*, now the capital of Bangladesh, but then a part of Pakistan.
The eastern frontier, where *Dacca* was located, was fighting for autonomy from ruling regime in the west.
In March, *Dacca* had been invade, torched and shelled by the Pakistani army...
In *Dacca* Mr. Pirzada had a three-story home ... (IoM, стр. 29)

На неживе референте овог типа који имају јединствено име готово се никада не упућује неким другим референцијалним изразом. Референција се успоставља личним именом, али се исто тако и одржава континуираном употребом именске фразе са личним именом (*Даска*) као што је илустровано у примјеру горе.

Осим именских фразе са личним именом, постоје и други начини увођења референата у писани дискурс. По броју примјера у овој врсти дискурса одмах послје личних имена долази неодређена именска фраза. Пошто врши функцију антецедента замјеницама, неодређена именска фраза (*a man/an emperor*) и припадајућа му анафора (*he/his*) су у семантичкој зависности и не могу се тумачити у изолацији, него искључиво као узрочно-последична веза у којој се други дио исказа не може разумијети ако се исправно не интерпретира први:

² Пуни назив дјела из којег су преузети примјери налази се у одјељку Извори

3. IN THE AUTUMN OF 1971 *a man* used to come to our house, bearing confections in his pocket ...*His* name was Mr. Pirzada, and he came from Dacca, now the capital of Bangladesh, but then a part of Pakistan. (IoM, стр. 20)
4. Many years ago there lived *an emperor* who spent all of his money on new clothes. *He* did not care about his soldiers, or about the theatre, or about anything else. (FT, стр. 18)

Поред неодређене именске фразе, за увођење нових референта користи се и један број одређених именских израза:

5. But by the 1800s *the laws* had become even more cruel ... *The laws* become so cruel you could feel just as sorry for the villains as for the victims. (VV, стр. 5)

Под одређеним условима у овој врсти дискурса, нови референт се може увести и помоћу показних замјеница. Увођење показним замјеницама је „ограничено на дијелове текста везане за дијалог у којем се говорно лице директно обраћа саговорнику. Овдје показна замјеница има функцију субјекта који катафорички уводи нови ентитет у дискурс (Шајиновић Новаковић, 2019, стр.394):

6. *Those* are really very nice-looking ducklings you have there ... (FT, стр.7)

Када је у питању увођење референата говорни дискурс показује већу варијабилност. У говорном дискурсу, у коме се комуникација одвија неприпремљено и спонтано, референти се уводе континуирано, најчешће репетицијом именске синтагме која не мора нужно да садржи лично име и која се понавља све док сви учесници комуникације не идентификују жељени референт. Увођење и идентификација представља најтежи дио процеса комуникације у овој врсти дискурса, гдје референција настаје као чин заједничког дјеловања свих учесника комуникације и не тече увијек глатко као што би се очекивало. У том процесу, како то примјећује Арнолд (Arnold, 2003:27) и само говорно лице станкама које прави у говору назначује да не упућује на нешто што је

недавно поменуто и познато, већ на нешто што је ново у дискурсу.

И овдје, као и уписаном дискурсу, нови референти се најчешће уводе помоћу именске синтагме са личним именом или помоћу кореференцијалне именске фразе која упућује на исти референт и која се понавља док сви учесници не препознају жељени референт и не узму активно учешће у комуникацији. Како то примјећује Половина (1987) претпоставка говорног лица је да слушалац познаје везу између властитог имена и референта. У противном, говорник је обавезан да да експлицитно објашњење чиме се увођење новог референта може закомпликовати и одужити.

Референцијација постаје успјешна оног момента када говорно лице наведе саговорнике да помисле на жељени референт. Када сви учесници у комуникацији препознају нови референт који се уводи понављањем именске фразе, референцијална континуација без проблема може да се настави прономинално:

7.	323.911	324.927	... <HI Hi [Bill]y HI>.
	324.447	324.691	SHERRY: [(H)]
	324.927	326.342	ROSEMARY:... [2Billy who2].
	325.551	327.132	SHERRY: [2(H) Was that2] Billy[3=3],
	326.950	327.900	BETH: [3Billy3]~Wilson.
	327.900	329.465	SHERRY: ... Billy ~Wil- --
	329.465	331.036	... Your old fla=[me],

У овом типу дискурса, а у зависности од природе самог неживог референта, референти се уводе и употребом именске синтагме са личним именом или употребом заједничке именице која се понавља док сви учесници у разговору не схвате на шта се уведени појам односи. Потоњи ток референцијаног континуитета се без проблема може наставити употребом прономиналне анафоре:

8.	10.312	12.499	SHERRY:..You should get a Philad=elphia cheese steak ~Beth,
	12.499	14.577	how about if I pick for you <@ and you pick for me @>.
	14.577	15.506	@ [@ (H)]
	14.849	15.506	BETH: [@ @ @ @ @ @]
	15.506	16.772	SHERRY: It's easier that @way @.
	16.772	17.727	.. (H)[=]
	17.340	18.830	ROSEMARY:[What in the w]orld is a Philadelphia [2s-2] --
	18.736	20.217	SHERRY: [2(TSK)2] .. It's [3r=oast3] beef with,
	19.173	19.594	ROSEMARY:[3(Hx)3]
	20.217	22.735	SHERRY... [4melted4] cheese and sauteed onion[5s.

И српски језик има готово идентичан образац увођења нових ентитета у дискурс када су у питању живи, али и неживи референти. Нови референт се уводи репетицијом именске синтагме све док саговорници не изврше индентификацију жељеног референта. Репетиција је често резултат емоционалног става саговорника према изреченом. Предност говорног дискурса је што он саговорнику омогућава да постављањем питања дође до брже идентификације жељеног референта:

9. Бојана: Ја нисам могла синоћ од миша да спавам.
Немања: Од?
Димитрије: Миша.
Бојана: Миша.
Немања: Каквог миша?

Говорни дискурс је флексибилнији по питању увођења нових референата показним облицима. Видјели смо да се овај тип увођења може реализовати и у писаном дискурсу, али под извјесним ограничењима која су такође везана за дијелове текста који приказују говорну ситуацију. Поред врсте текста, на њихову употребу утичу околности, веза између саговорника и циљ комуникације. Из примјера којег наводимо да се закључити да се учесници конверзације, Бојана и Немања добро познају, да имају иста интересовања и склоности, и да су концентрисани на исти заједнички задатак. Образац према коме долази до успостављања референције је реверзибилан— референт се уводи показном замјеницом, а референција наставља употребом именске синтагме:

10. Бојана: Ево, стави ову.
Немања: Још је и слика добра.
Димитрије: Да.
Бојана: Ову.
Димитрије: Шта је то?
Бојана: Пол Вокер.

До сада смо анализирали заједничка средства која писани и говорни дискурс користе за увођење нових референата. Оно што говорни дискурс разликује од писаног је асоцијативно увођење референта и увођење референата употребом нелексичких средстава.

У 35% анализираних примјера у корпусу српског разговорног стила нови референти се у дискурс уводе асоцијативно, односно упућивањем на нешто што је у блиској вези са особом на коју се жели упућити. Овај тип увођења рефераната везује се за одређене групе, најчешће младих људи, за које говорник вјерује да су повезани истим условима живота, навикама и интересовањима. Фразе храбар и виспрен које се јављају на почетку тематске цјелине (11) упућују на извјесног Гандора који их је у том облику употребио у клипу који кружи интернетом:

11. Немања: Шта је? За храброга, виспреног човека.

Димитрије: Да, да.

Димитрије: Знаш то?

Немања: ... и лов на моћну Нирдалу.

Бојана: Не.

Димитрије: Овај... Гандор.

Немања: Гандор.

Димитрије: Ма, неки човек који, овај... је убеђен у то да има неку свету мисију,

да се бори против змија Апокалипсе, Нирдале.

Поред асоцијативног, говорни дискурс допушта кориштење екстралингвистичких средстава која се углавном користе у условима у којима учесници комуникације добро познају једни друге и могу се споразумјети и без употребе вербалних средстава комуникације. Особа означена као Лиса у примјеру доле опонашањем бебиног дисања уводи референт означен као беба (он), након чега слиједи проминално упућивање на исти референт:

12. 0.0002.648 LISA:..(H) [((IMITATING_BABY_BREATHING))]=

1.0041.965 KEVIN: [<X He'steething X>].

2.6485.458 LISA:((IMITATING_BABY_BREATHING))[2=2]

4.8235.612 MARIE: [2You should have heard 2] him,

5.6127.029 the night we took him to the emergency room.

7.0297.958 [He sounded worse].

Закључак

Увођење нових референата зависи од многих фактора, а првенствено од говорника и од саговорника. Приликом успостављања референције по први пут говорно лице треба, осим личних преференци, да узме у обзир и неке друге факторе, првенствено дате околности, облик и вид говора, врсту комуникације, говорни жанр и да буде свјестан своје и компетенције свог саговорника јер начин на који комуницирамо са особама различитих образовања треба да буде различит. По истом принципу треба да се одвија комуникација у званичном и приватном контексту, писаном и говорном дискурсу.

Увођење референата у највећем броју случајева остварује се употребом именске фразе са личним именом и у писаном и говорном дискурсу, али и један и други имају друге начине увођења референата у дискурс као што су одређени и неодређени изрази и изрази са показним облицима при чему говорни дискурс показује већу варијабилност јер допушта асоцијативно увођење и увођење употребом нелексихких средстава. У говорном дискурсу, увођење новог референта представља најтежи дио процеса комуникације јер успостављање референције зависи од лингвистичких и когнитивних способности свих учесника у комуникацији.

Литература

- Arnold, J. E., Fagnano, M., & Tanenhaus, M. K. (2003). Disfluencies signal thee, um, new information. *Journal of Psycholinguistic Research*, 32, 25–36.
- Devitt, M. (2004). *The case for referential descriptions*. У М. Reimer и А. Bezuidenhout (ed.) *Descriptions and Beyond* (280-305). Oxford: Clarendon Press.
- Gordon, C. P., & Hedrick R. (1998). The Representation and Processing of Coreference in Discourse. *Cognitive Science Society*, 22 (4), 389-424.
- Kibrik, A. A., & A. Gruning (2005). Modelling Referential Choice in Discourse. In Branco et al. (ed.). *Anaphora Processing: Linguistic, Cognitive and Computational Modelling* (163-198). Amsterdam Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Половина, В. (1987). *Лексичко-семантичка кохезија у разговорном језику*. Београд: Филолошки факултет.
- Савић, Б. (2000). *Лексика и настава лексике у школи*. Бијељина: Учитељски факултет.

- Tannen, D. (1982). Oral and literate strategies in spoken and written narratives. *Language* 58, 1-21.
- Šajinović Novaković, J. (2019). Demonstratives as Referring Expressions. *Филолог X*, 393-403.

Извори

- Andersen, H. C. (1998). *The Ugly Duckling and Other Fairy Tales*: Denmark: Sangill Grafisk Produktion. (FT)
- Deary, T. (2004). The Villainous Victorians. (VV)
<http://lib.freescienceengineering.org/view.php?id=672280,01.05.2013>.
- Dennis Shepard's Statement to the Court, <http://www.wiredstrategies.com/mrshep.htm>, 11. 11. 2013.
- Hawthorne, N. (1994). *The Scarlet Letter. Preface: biography of the author*. Penguin Books.
- Injac, B. O. (2004). *Velike advokatske odbrane*, Beograd: Službeni list SCG, 14-34, 196-202, 399-405.
- James, H. (1995). *The Europeans. Preface: biography of the author*. Penguin Books.
- Joyce, J. (1971). *Dubliners. Preface: biography of the author*. Penguin Books.
- Lahiri, J. (1999). *The Interpreter of Maladies*. Boston New York: Houghton Mifflin Harcourt, 9-80. (IOM)
- Mikić, A. (1965). *Prijatelji iz Smogve*, Zbirka pripovijedaka, Sarajevo: Veselin Masleša, 5-20, 26-36, 53-67, 98-101.
- Pavić, M. (1976). *Konji Svetog Marka*. Beograd: Prosveta, 7-27.
- Pavić, M. (1998). *Stakleni puž: priče sa interneta*. Beograd: Dereta, 129-155.
- Pavić, M. (2003). *Carski rez i druge priče*. Beograd: Dereta, 5-13, 77-91.
- Statement of Senator Obama Death of Rosa Parks - Senate Floor Statement Complete Text, <http://obamaspeeches.com/034-Death-of-Rosa-Parks-Obama-Speech.htm>.
- Senator Barack Obama Floor Statement General Michael Hayden Nomination Complete Text, <http://obamaspeeches.com/073-General-Michael-Hayden-Nomination-Obama-Speech.htm>.
- Skerlić, J. (1997). *Istorija nove srpske književnosti*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 160-170, 276-281, 399-401.
- Srpske narodne bajke. (1999). Beograd: Bookland, 41-55, 67-77, 117-120, 165-168.
- Srpske narodne bajke. (2006). Beograd: Bookland, 31-33.
- Stevenson, R.L. (1994). *Dr Jekyll and Mr Hyde. Preface: biography of the author*. Penguin Books.
- Oswald Lee, <http://www.jfk-online.com/garrisonclosing.html>
<http://www.linguistics.ucsb.edu/sites/secure.lsit.ucsb.edu.ling.cms/files/sitefiles/>

research/SBC/SBC031.trn
<http://www.linguistics.ucsb.edu/sites/secure.lsit.ucsb.edu.ling.cms/files/sitefiles/research/SBC/SBC036.trn>
http://www.matthewparish.com/legal_practice.html, 7.7.2013.
http://en.wikipedia.org/wiki/Matthew_Parish, 7.7.2013.
http://en.wikipedia.org/wiki/George_Lakoff, 8.7.2013.
<http://riznicasrpska.net/knjizevnost/index.php?topic>, 10.08.2013.
<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/clinton/stories/doddttext021399.htm>
<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/clinton/stories/grahamtext021399.htm>
<http://www.washingtonpost.com/wp-srv/politics/special/clinton/stories/gortontext021399.htm>
OCR GCSE in EnglishLanguagespokenlanguagetranscriptsforunit A652
- http: 4, 5, 10, 11, 21-23, 10. 11. 2013.
транскрипти српског говорног језика.

INTRODUCING NEW ENTITIES INTO DISCOURSE

Summary: *The aim of this paper is to show possible ways of introducing new entities into written and spoken discourse and in a communication which is on the borderline between written and spoken. We will discuss the factors that cause certain ways of introducing new entities into these discourses. We believe that (un)familiarity of the entity, competence of the speaker and the hearer, and the aim of communication impact on the way reference is established and maintained.*

Keywords: *new entities, introduction, reference, English language, Serbian language.*